

Posudek na disertační práci Adama Votruby Zbojnící a loupežníci ve střední Evropě 18.-19. století – realita a tradice v komparativní analýze.

Adam Votruba si pro svou disertaci vybral neobyčejně zajímavé téma, dosti frekventované v zahraniční literatuře, ale u nás zejména v poslední době zcela opomíjené. Jeho zpracování přineslo cenné výsledky. Kromě toho, že autor ve své práci prohloubil na základě komparativní analýzy obraz lupičství a zbojnictví jako sociálního fenoménu a také – v jeho druhém životě – fenoménu kulturního, přispěl rovněž k hlubšímu pochopení dvou významných problémů, s nimiž se potýká historiografie již po řadu desetiletí. Jde jednak o možnosti využití ústní tradice jako historického pramene, jednak o mechanismy formování historického vědomí.

Teritoriálně vymezil oblast svého zájmu tak, že do ní zahrnul Německo, české země, Slovensko, karpatskou část Ukrajiny a Polska a Rakousko. Ze středoevropských zemí tedy ponechal stranou větší část Polska a Maďarsko, nemluvě o dalších oblastech, pro něž bylo zbojnictví a loupežnictví přímo typické, jako byla Itálie nebo balkánské země, stranou ponechal i příbuznou oblast piraterie (Jean Bart, geuzové, uskokové atd.), jejíž zpracování v komparaci by zajisté rovněž přineslo mnoho cenných poznatků. Toto zúžení zorného pole však mělo své racionální důvody, umožnilo totiž badatelům, aby vůbec byl s to obsáhlou materií zvládnout v dostatečné hloubce.

Ve své A. Votruba práci vychází ze základní typologie, běžně užívané zahraniční literaturou, tj. z rozlišování sociálního banditismu (zbojnictví) a „kriminálního“ banditismu (lupičství). Po obligatorním rozboru pramenů a literatury podává typologii zbojníků a „kriminálních“ lupičů jako ideálních typů, srovnává tyto typy s reálnou životní dráhou vybraných jedinců z obou skupin a dospívá k poznání, že mezi oběma skupinami neexistují zcela jasné hranice, nicméně že typologicky je vymezit lze. Dále se zabývá sociálním zázemím zbojníků a lupičů, znovu se vrací k otázce definice zbojnictví, poté se pokouší nastínit jednotlivé prvky zbojnické, resp. loupežnické každodennosti v lidovém podání a v nefolklórních pramenech (původ a motiv, přepady, bydlení, přezimování, jídlo, odívání a zbroj, magické praktiky, ženy). Následuje rozbor lidových podání jako historického pramene, poté autor pojednává o zbojnickém mýtu a jeho jednotlivých motivech včetně tzv. motivů putovních, zabývá se lidovou písní jako historickým pramenem a podává charakteristiku zbojnických a loupežnických písní, rozebírá obraz zbojníka a loupežnické každodennosti v ústním podání, speciální pozornost pak věnuje zbojnické „ideologii“ v ústní tradici, stručně a jen na základě sekundární literatury sleduje obraz šlechtetného loupežníka v literatuře a jeho odraz v lidovém podání. Na závěr pojednává o přesahu a proměně lidové zbojnické tradice. K práci je připojena rozsáhlá textová příloha, obsahující 60 pověstí a 50 písní se zbojnickou a loupežnickou tematikou.

Ve své práci dospívá A. Votruba k následujícím závěrům: Zkoumaná oblast se podle charakteru zbojnictví a loupežnictví i zbojnické tradice rozpadá na tři odlišné části, oblast karpatskou, německou, resp. německojazyčnou (včetně pohraničních oblastí českých zemí) a etnicky českou (mimo východní Moravu a Slezsko), z nichž každá má poněkud odlišný charakter, přičemž česká představuje jakýsi přechodný typ. Jazyková hranice tvoří zřetelný, nikoliv však neprostupný předěl šíření lidové tradice. Autor oponuje názoru, že mimo karpatskou oblast se zbojnické motivy nevyskytují; nedosahují ovšem podle jeho zjištění takové intenzity a významu jako v Karpatech. Tím ovšem specifika jednotlivých oblastí nekončí. Výčet shod a rozdílů mezi zmíněnými třemi oblastmi, který nepovažuji za nutné zde opakovat, je velmi důkladný a podrobný a patří k nejcennějším výsledkům Votrubovy práce.

Votrubova práce jako celek vyniká dobrou znalostí naší i zahraniční literatury, z níž autor dokázal čerpat nejen srovnávací materiál, ale také cenné metodologické podněty, s níž

